

19 Ιανουαρίου 2015

Ιστορία του Μοναχισμού -Οι Πνευματικές ομιλίες

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

του Γεωργίου Φλωρόφσκυ

Επίτιμου καθηγητού της Ιστορίας της Ανατολικής Εκκλησίας του Πανεπιστημίου του Harvard

Πηγή: Απόσπασμα από το βιβλίο: “Οι Βυζαντινοί Ασκητικοί και Πνευματικοί Πατέρες”. (Μετάφραση Παναγιώτη Κ. Πάλλη. Εκδόσεις Πουρναρά. Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 241-272).

(Τίτλος πρωτοτύπου: The Byzantine Ascetic and Spiritual Fathers. © BUCHERVERTRIEBSANSTALT. © 1992 Για την ελληνική γλώσσα Πουρναράς Παναγιώτης Καστριτσίου 12 Θεσσαλονίκη ISBN: 960-242-031-6).

Οι πενήντα Πνευματικές ομιλίες «Ομιλίες Πνευματικάι»— που έφθασαν ως εμάς με το όνομα του Αγ. Μακαρίου του Αιγυπτίου (γεννήθηκε περί το 300 πέθανε περί το 390) γνωστού επίσης και ως Αγ. Μακαρίου του Μεγάλου υπήρξαν μια από τις σπουδαιότερες πηγές στην ιστορία του πρώτου Χριστιανικού μυστικισμού, και η επίδραση τους υπήρξε τεράστια καθ’ όλη την ιστορία του Χριστιανισμού, Ανατολικού και Δυτικού.

Οι Πηγές και τα προβλήματα με τα χειρόγραφα

Οι πενήντα Πνευματικές ομιλίες «Ομιλίες Πνευματικάι»— που έφθασαν ως εμάς με το όνομα του Αγ. Μακαρίου του Αιγυπτίου (γεννήθηκε περί το 300 πέθανε περί το 390) γνωστού επίσης και ως Αγ. Μακαρίου του Μεγάλου υπήρξαν μια από τις σπουδαιότερες πηγές στην ιστορία του πρώτου Χριστιανικού μυστικισμού, και η επίδραση τους υπήρξε τεράστια καθ’ όλη την ιστορία του Χριστιανισμού, Ανατολικού και Δυτικού. Το θέμα του συγγραφέα που τις έγραψε συζητείται ακόμα. Από την εποχή της πρώτης εκδόσεώς τους (ο πρώτος που τις δημοσίευσε με το όνομα του Μακαρίου ήταν ο Johannes Pícus το 1559, ο οποίος πρόσθεσε μια Λατινική τους μετάφραση), συνηθίζονταν να θεωρείται ως συγγραφέας τους ο Άγ. Μακάριος. Η γνώση μας για τον Άγ. Μακάριο προέρχεται κυρίως από τα αποφθέγματα των Πατέρων, από την μετάφραση της Historia Monachorum (Ιστορίες των Μοναχών) του Ρουφίνου, και από τη Λαυσαϊκή ιστορία του Παλλαδίου. Γεννήθηκε στην Άνω Αίγυπτο, και σε ηλικία περίπου τριάντα ετών ίδρυσε μια αποικία μοναχών στην έρημο της Σκήτης (Wadi elnatrum). Αυτή η αποικία έγινε ένα από τα κύρια κέντρα του Αιγυπτιακού μοναχισμού. Αφού απέκτησε φήμη ότι είχε θεραπευτικές δυνάμεις και προφητικό χάρισμα, ο Άγ. Μακάριος χειροτονήθηκε Ιερέας περί το 340. Ο Άγ. Μακάριος ήταν επίσης πιστός υποστηρικτής του Αγ. Αθανασίου και γι’ αυτό, δοκίμασε μια σύντομη περίοδο εξορίας από τον διάδοχο του Αγ. Αθανασίου, τον Λούκιο, ο οποίος τον έθεσε υπό

επιτήρηση σε μια νησίδα του Νείλου. Ο Άγ. Μακάριος επηρεάστηκε πολύ από τον Άγ. Αντώνιο. Εκτός από τις πηγές που μνημονεύτηκαν πιο πάνω, ο Άγ. Μακάριος μνημονεύεται από τους ιστορικούς Σωκράτη (έζησε περί τα 380-450) και Σωζόμενο (αρχές πέμπτου αιώνα). Μια χωριστή βιογραφία του Αγ. Μακαρίου υφίσταται σε δυο μεταφράσεις, στα Κοπτικά και στα Συριακά. Οπωσδήποτε, καμιά από αυτές τις αναφορές αυτών των αρχαίων συγγραφέων δεν μνημονεύει τι έγραψε ο Άγ. Μακάριος.

Ο Άγ. Μακάριος έζησε μια απομονωμένη ζωή με δυο μαθητές του αλλά δέχονταν επισκέπτες. Όπως το λέγει ο Παλλάδιος, αυτός έζησε ως περιπλανώμενος πάνω σ' αυτήν τη γη, νεκρός για τον κόσμο και τις γήινες μέριμνες, εξολοκλήρου απορροφημένος στη θεωρία του Θεού και τη συνομιλία μαζί του. Ο μόνος συγγραφέας που μιλά για τα γραπτά κείμενα του Αγ. Μακαρίου είναι ο Γεννάδιος ο Μασσαλιεύς (πέθανε μεταξύ 492 και 505), του οποίου το έργο *De viris illustribus* («Περί των επιφανών ανδρών») είναι συνέχεια του ομωνύμου βιβλίου του Ιερωνύμου. Το έργο του Γενναδίου περιέχει 101 καταγραφές, εκ των οποίων οι εννέα η δέκα πιθανώς προστέθηκαν από κάποιον μεταγενέστερο συγγραφέα. Ολοκλήρωσε το έργο του *De viris illustribus* το 480. Αν και το έργο δεν περιέχει πολλές βιογραφικές λεπτομέρειες, η αξία του έγκειται στις βιβλιογραφικές πληροφορίες του ο Γεννάδιος μνημονεύει αρκετά δογματικά έργα από τα οποία μόνο αποσπάσματα σήμερα έχουμε- και δίνει βιβλιογραφικές πληροφορίες για συγγραφείς όπως ο Ευάγριος ο Ποντικός, ο Γεννάδιος Κωνσταντινουπόλεως (89), ο Ισαάκ Αντιοχείας (66), ο Ευτρόπιος Ισπανίας (50), ο *Fastidius* Βρετανίας (56), ο Νικήτας of Remesiana (22), ο Προσπέριος ο εξ Ακουϊτανίας (84), και ο Μάξιμος Τουρίνου (40). Ο Γεννάδιος μνημονεύει «μόνο μια επιστολή» του Αγ. Μακαρίου *unam tantum ad juniores professions suae scripsit epistolam* (μια μόνο επιστολή έγραψε προς τους νεότερους της ομολογίας του). Αυτή πιθανότατα είναι η «πνευματική επιστολή» Προς τους φίλους του Θεού, που απευθύνεται σε νεότερους μοναχούς, και η οποία διασώζεται σε Λατινική μετάφραση.

Η παντελής έλλειψη κάθε μνείας της συλλογής των «Κειμένων του Μακαρίου» - των Πνευματικών ομιλιών - προκαλεί αμηχανία. Η σιωπή του Παλλαδίου είναι ιδιαίτερα παράξενη γιατί αυτός ήταν σύγχρονος του Ευαγγρίου που ήταν μαθητής του Αγ. Μακαρίου και δεν μπορούσε παρά να γνώριζε για τα βιβλία του Αγίου. Αμφιβολίες ακουσίως εγέρθηκαν ως προς το αν Οι Πνευματικές ομιλίες ανήκουν πράγματι στον μεγάλο Μακάριο.

Είναι δύσκολο να βασίζεται κανείς στις επιγραφές των χειρογράφων. Και το σπουδαιότερο, επί μέρους συζητήσεις η ομιλίες υπάρχουν και υπό άλλα ονόματα - του Αγ. Εφραίμ του Σύρου, και ακόμα πιο συχνά του μακαρίου Μάρκου του Ερημίτη.

Στην Αραβική της μετάφραση ολόκληρη η συλλογή (σ' αυτήν την περίπτωση, οι 21 ομιλίες) επιγράφεται με το όνομα του Αγ. Συμεών του Στυλίτη.

Οπωσδήποτε, το δημοσιευμένο κείμενο των Πνευματικών ομιλιών δύσκολα μπορεί να είναι σωστό. Μέσα σ' αυτό αισθάνεται κανείς την ύπαρξη μεταγενέστερων αναθεωρήσεων. Ακόμα και αυτή η διαίρεση σε «ομιλίες» θα έπρεπε ίσως να αποδοθεί σ' ένα μεταγενέστερο γραφέα. Πρόσφατα, δημοσιεύτηκαν περισσότερες ομιλίες. Η πρώτη δημοσίευση του Picus το 1559 βασίστηκε σε χειρόγραφα των Παρισίων (Paris, gr. 587 S. XVI και 1157 S. XIII). Αυτή η έκδοση βελτιώθηκε από τον H. J. Floss από ένα κώδικα του Βερολίνου (Cod. Berol. Gr. 16 S. XII/XIII) και επανεκδόθηκε από τον Migne στην Patrologia Graeca 34,449-822. Επτά πρόσθετες ομιλίες που βρέθηκαν σ' ένα χειρόγραφο της Οξφόρδης δημοσιεύθηκαν από τον G. L. Marriott το 1918. Ο H. Dorries ανακάλυψε σ' ένα χειρόγραφο της Μόσχας (Cod. Mosqu. 177) τις ίδιες 57 ομιλίες που περιέχονται στον Κώδικα της Οξφόρδης αλλά σ' ένα κείμενο που είναι πολύ αρχαιότερο. Ένας άλλος κώδικας της Μόσχας (Cod. Mosqu. 178) περιλαμβάνει 24 ομιλίες που είναι σχεδόν όλες τους διαφορετικές. Ένα Ελληνικό χειρόγραφο του Βατικανού (Cod. Vat. Gr. 710) περιέχει 27 ομιλίες. Πιο εκτεταμένο είναι το Ελληνικό χειρόγραφο (Cod. Vat. Gr. 694) με 64 ομιλίες.

Επί μέρους ομιλίες διαφέρουν πάρα πολύ στο μέγεθος. Άλλες έχουν τη φύση επιστολών λέξη προς λέξη επαναλήψεις μέσα στο κείμενο είναι συχνές. Πρέπει να προστεθεί ότι η εκδοτική εργασία πάνω στις Πνευματικές ομιλίες ακόμα συνεχίζεται. Ιδιαίτερα σπουδαίο είναι το έργο του W. Jaeger (βλέπε το έργο του Δυο επανανακαλυφθέντα έργα της Αρχαίας Χριστιανικής Γραμματείας: Γρηγόριος Νύσσης και Μακάριος, που δημοσιεύτηκε το 1954).

Στα χειρόγραφα οι «επτά προσφωνήσεις» του Αγ. Μακαρίου είναι γνωστές υπό διάφορες επικεφαλίδες («Περί διαφυλάξεως της καρδιάς», κλπ.) κατά τη διευθέτηση τους από τον Συμεών τον Μεταφραστή (που είναι γνωστός και ως Συμεών ο Λογοθέτης• ήκμασε περί το 960). Είναι δυνατό να σκεφθούμε ότι το βασικό κείμενο των ομιλιών που είναι γνωστές σε μας είναι επίσης το αποτέλεσμα μιας αναθεωρήσεως.

Η επιβεβαίωση του Μεσσαλιανισμού μετά στις Πνευματικές Ομιλίες

Οι παρατηρήσεις στα περιεχόμενα των ομιλιών είναι πολύ πιο σπουδαίες. Σε πολλά μέρη οι απόψεις του συγγραφέα ανακαλούν τις εσφαλμένες αντιλήψεις των καλουμένων Μεσσαλιανών (που είναι γνωστοί και ως Ευχίται). Το όνομα «Μεσσαλιανοί» προέρχεται από το Συριακό Messalein που σημαίνει, όπως και το ελληνικό Ευχίται, «τον προσευχόμενο λαό». Αυτοί ξεκίνησαν από τη Μεσοποταμία λίγο μετά τα μέσα του τέταρτου αιώνα και απλώθηκαν γρήγορα στη Συρία, Μικρά

Ασία, Θράκη και άλλου. Αυτή η επαιτική αίρεση πίστευε ότι κάθε άνθρωπος έχει ένα δαίμονα ενωμένο κατ' ουσίαν με την ψυχή του, και ότι αυτός ο δαίμονας, που δεν εκδιώχθηκε με το βάπτισμα, μπορεί να εκδιωχθεί πλήρως μόνο με έντονη και ακατάπαυστη προσευχή, ο στόχος της οποίας ήταν η εξάλειψη όλων των παθών και των επιθυμιών. Εκείνοι που επιτύγχαναν την έξωση του δαίμονος ελάμβαναν μια άμεση θέα της Αγίας Τριάδος. Αφού έφταναν σ' αυτήν την κατάσταση, ισχυρίζονταν ότι δεν υπήρχε πια καμιά ανάγκη να νηστεύουν ή να απέχουν από την ακολουσία κατά τις εντολές του ευαγγελίου. Επιπλέον, έχει λεχθεί ότι οι Μεσσαλιανοί πίστευαν ότι ο Θεός άλλαξε με διάφορους τρόπους για να ενωθεί με τις ψυχές τους, ότι το σώμα του Χριστού ήταν άπειρο όπως ήταν και η θεία φύση του, ότι το σώμα του ήταν κατ' αρχήν γεμάτο από δαίμονες που εκβλήθηκαν όταν ο Λόγος ενώθηκε με το σώμα του, ότι κατείχαν σαφή γνώση της καταστάσεως των ψυχών μετά το θάνατο, ότι μπορούσαν να διαβάζουν τις καρδιές και τις επιθυμίες των ανθρώπων, ότι ο άνθρωπος μπορούσε να εξισωθεί με τον Θεό στην αρετή και στη γνώση. Έχει ακόμα λεχθεί ότι άνδρες και γυναίκες κοιμούνταν μαζί (έξω στους δρόμους όταν ο καιρός ήταν ζεστός), και ότι απαγόρευαν κάθε χειρονακτική εργασία ως κακή και ανάξια της πνευματικής ζωής. Έχει ακόμα προβληθεί ο ισχυρισμός, ότι οι Μεσσαλιανοί έβλεπαν το Σταυρό με τρόπο, αρνούνταν να τιμούν τους αγίους εκτός αν αυτοί ήταν μάρτυρες, ότι ακρωτηρίαζαν τον εαυτό τους, ότι διέλυαν τους γάμους, ότι ψευδορκούσαν χωρίς ενδοιασμό, και ότι γυναίκες τοποθετούνταν ως δασκάλες της αιρέσεως για να διδάξουν τους άνδρες.

Η αρχαιότερη αναφορά στους Μεσσαλιανούς βρίσκεται στον Αγ. Εφραίμ το Σύρο (Ομιλία XXII). Τους Μεσσαλιανούς τους πολέμησε ο Αμφιλόχιος Ικονίου (περί τα 340-395), ο οποίος προήδρευσε στη Σύνοδο της Σίδης το 390, η οποία αφόρισε τους Μεσσαλιανούς, ο Φλαβιανός Αντιοχείας, και ο Άγ. Επιφάνιος. Οι Μεσσαλιανοί καταδικάστηκαν στην Τρίτη Οικουμενική Σύνοδο στην Έφεσο το 431. Η Σύνοδος της Εφέσου όχι μόνο καταδίκασε τους Μεσσαλιανούς αλλά και το Μεσσαλιανικό βιβλίο που είχε τον τίτλο «Ασκητικόν». Κοντά σ' αυτό φάνηκε καλό να αναθεματιστεί και το ρυπαρό βιβλίο αυτής της αιρέσεως, που ονομάζεται ασκητικόν, γιατί συντάχθηκε από αιρετικούς, και του οποίου ένα αντίγραφο έφερε μαζί του ο ευσεβέστατος και ευλαβέστατος Βαλεριανός. Ο Θεοδώρητος στην εκκλησιαστική ιστορία του (4,11,2) γράφει ότι «οι αρχηγοί αυτής της αιρέσεως είναι οι εξής: Δαδόης, Σάββας, Αδέλφιος, Ερμής, Συμεών, και πολλοί άλλοι». Ο H. Domes πίστευε ότι ο Συμεών που αναφέρεται από τον Θεοδώρητο ήταν ο συγγραφέας των «Μακαριανών κειμένων». Η όλη υπόθεση του Dorries είναι αμφίβολη και ο ισχυρισμός του ότι τα «Μακαριανά Κείμενα» ήταν Μεσσαλιανικής προελεύσεως αμφισβητήθηκε από τη σπουδαία ανακάλυψη του W. Jaeger.

Ο Διάδοχος (τα μέσα του πέμπτου αιώνα), επίσκοπος Φωτικής μετά το 451, έγραψε κατά συντριπτικό τρόπο εναντίον των Μεσσαλιανών στο έργο του εκατό Κεφάλαια περί Πνευματικής Τελειώσεως *Capita centum de perfectione spirituali*, ιδιαίτερα στα κεφάλαια 76-89. Σ' αυτά τα κεφάλαια ο Διάδοχος ασχολείται με τη σχέση χάριτος και αμαρτίας μέσα στον άνθρωπο, τονίζοντας ότι η πνευματική ζωή είναι μια διαρκής μάχη και ότι ο αληθινός Χριστιανός θα εμπλέκεται σ' αυτόν τον αγώνα ως το τέλος της ζωής του. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτό το έργο του Διαδόχου είχε τεράστια επίδραση στις επόμενες γενεές σε ανατολή και Δύση. Το γεγονός του μεγάλου αριθμού των χειρογράφων που έφθασαν ως εμάς μαρτυρεί τη δημοτικότητα του. Ο Άγ. Μάξιμος ο ομολογητής, ο Σωφρόνιος Ιεροσολύμων, ο ερανιστής του έργου *Doctrina Patrum* (Διδασκαλία των Πατέρων), ο Θαλάσσιος και ο Άγ. Φώτιος παραπέμπουν σ' αυτό. Αυτό ενέπνευσε και τον Άγ. Συμεών το Νέο Θεολόγο και τον Άγ. Ιωάννη της Κλίμακος. Τυπώθηκε στη Ρωσική Φιλοκαλία και η επίδραση του απλώθηκε στη Ρωσική λογοτεχνία. Η Κοινωνία του Ιησού το συνιστά στους *Regulae magistri novitiorum* (Κανόνες συμβούλου των νεοφύτων) τους.

Ο Διάδοχος δεν ήταν ο μόνος που έγραψε κατά των Μεσσαλιανών. Ο Τιμόθεος, Πρεσβύτερος στην Κωνσταντινούπολη, στο έργο του *De receptione haereticorum* (Περί της υποδοχής των αιρετικών) έγραψε εναντίον τους, όπως έκανε και ο Άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός (γεννήθηκε περί το 675 - πέθανε περί το 749) στην επισκόπηση του «Περί αιρέσεων εν συντομία...». Και ο Τιμόθεος και ο Άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός παραθέτουν πολύ χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τα βιβλία των Μεσσαλιανών — και αυτά μοιάζουν πολύ με άλλα κείμενα του συγγραφέα των Πνευματικών ομιλιών! Ο Μάρκος ο Ερημίτης (ήκμασε περί το 431) επιτίθεται ανοιχτά κατά των Μεσσαλιανών στο περίφημο έργο του που επιγράφεται «Περί εκείνων οι οποίοι νομίζουν ότι η Δικαίωση είναι εξ έργων» *De his qui putant se ex operibus justificari*. Αυτό το έργο προσήλκυσε την προσοχή των Προτεσταντών θεολόγων, αλλά το να συγκρίνει κανείς τη θεολογία της Μεταρρυθμίσεως στο θέμα της δικαίωσης, των έργων και της χάριτος με τις ιδέες του Μάρκου του Ερημίτη είναι εντελώς εσφαλμένο· ασχολείται κανείς με δυο εντελώς διαφορετικές θεολογίες και δυο διαφορετικές προοπτικές εκείνων των θεολογιών. Ο επιφάνιος Σαλαμίνος στο έργο του «Πανάριον» θεωρεί ότι η πρώτη από τις Χριστιανικές αιρέσεις είναι εκείνη του Σίμωνος του Μάγου και η τελευταία εκείνη των Μεσσαλιανών. Ο Άγ. Νείλος ο ασκητής (πέθανε περί το 430), επίσκοπος Αγκύρας, στο έργο του που φέρει τον τίτλο «Περί της εκουσίας Πτώχειας» [*De voluntaria paupertate*] «Περί ακτημοσύνης» επιτίθεται κατά των Μεσσαλιανών.

Θα ήταν πολύ βιαστικό να ταυτίσουμε τις Πνευματικές ομιλίες με το χαμένο και

καταδικασμένο ασκητικόν των Μεσσαλιανών. Μπορεί κανείς να παρατηρήσει μέσα στις Πνευματικές ομιλίες μόνο μεμονωμένες Μεσσαλιανικές ιδέες. Επιπλέον, ο συγγραφέας όχι μόνο δεν δέχεται πολλές Μεσσαλιανικές απόψεις αλλά τις απορρίπτει τελείως. Υπάρχουν λόγοι να δούμε το Μεσσαλιανικό ασκητικόν μέσα στο Συριακό κείμενο που έχει τον τίτλο «Το βιβλίο των Βαθμών» (The Book of Degrees), που δημοσιεύθηκε τον εικοστό αιώνα. Αυτό είναι ένα πλήρως ανεπτυγμένο ασκητικό σύστημα φτιαγμένο πάνω σε αρχές που μοιάζουν πολύ με εκείνες των Μεσσαλιανών. Το κείμενο είναι πολύ παλιό ίσως προέρχεται από τις αρχές του τέταρτου αιώνα, ή ακόμα από τα τέλη του τρίτου αιώνα. Οπωσδήποτε, εδώ οι αρχαϊσμοί δεν θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως αίρεση. Στις Πνευματικές ομιλίες βρίσκουμε μόνο μεμονωμένες απόψεις που μοιάζουν με εκείνες των Μεσσαλιανών. Δεν υπάρχει ανάγκη να τις βλέπουμε αυτές ως παρεμβολές. Ένας Ορθόδοξος συγγραφέας μπορεί επίσης να πλησιάζει προς τους Ευχίτες αλλά να μην ταυτίζεται μαζί τους. Οπωσδήποτε, είναι φρονιμώτερο να αφήσουμε τα ερωτήματα για τις Πνευματικές ομιλίες ανοιχτά.

Η Θεολογία τών Πνευματικών Ομιλιών

Οι Πνευματικές ομιλίες δεν είναι μια θεολογική συζήτηση. Είναι μάλλον η εκβαθύνουσα εξομολόγηση ενός θεωρητικού που διδάσκει και οικοδομεί από προσωπική εμπειρία. Περιγράφει την εμπειρία του με μια ορισμένη φιλοσοφική γλώσσα. Η επίδραση του Στωικισμού είναι πολύ έντονα αισθητή. Εν τούτοις, ο συγγραφέας θυμίζει την εξωτερική φιλοσοφία μόνο για να αντιπαραθέσει την Ελληνική σοφία προς την αληθινή και ευεργετική φιλοσοφία. «Οι Έλληνες φιλόσοφοι έμαθαν να είναι κυρίαρχοι του λόγου. Αλλά υπάρχουν άλλοι φιλόσοφοι που αγνοούν το λόγο, οι οποίοι χαίρονται και χαροποιούνται με τη χάρη του Θεού». Γνήσια φιλοσοφία είναι η ασκητική φιλοπονία, ο αρραβώνας του Πνεύματος του Πνεύματος της Σοφίας και του Λόγου. Ο αληθινός «σοφός» είναι ο Φορέας του Πνεύματος, ο θεωρητικός ή ο οραματιστής των κεκρυμμένων (των μυστικών) αυτή είναι μια αρκετά κοινή ιδέα στα ασκητικά κείμενα.

Η γλώσσα στην οποία είναι γραμμένες οι Πνευματικές ομιλίες είναι ζωντανή και εκφραστική. Έχει κανείς την αίσθηση ότι μέσα σ' αυτές υπάρχει μια βαθιά γνώση των Γραφών, οι οποίες κατανοούνται πάντοτε με την «πνευματική έννοια» ως κάποια επιστολή που γράφτηκε από τον Θεό προς τους ανθρώπους για να τους καλέσει σε πνευματική ανάβαση. «Αν κάποιος δεν προσέλθει, δεν ζητήσει, δεν θα αποδεχθεί, και τότε η ανάγνωση των Γραφών δεν θα του χρησιμεύσει σε τίποτα».

Ιδιαίτερα η Παλαιά Διαθήκη είναι μια συμβολική ή μυστική ιστορία της ψυχής. Δύο ομιλίες είναι εξολοκλήρου αφιερωμένες στην αλληγορία. Η τεσσαρακοστή εβδόμη εξηγεί «αυτό που ήταν υπό τον νόμον». Η πρώτη είναι για τις μυστικές οράσεις

του Προφήτη Ιεζεκιήλ: «ο προφήτης μελέτησε το μυστήριο της ψυχής, που θα λάβει ο Κύριος της και θα γίνει θρόνος της Δόξας του». Ο θρόνος της ψυχής είναι το βασικό θέμα όλων των ομιλιών.

Ο άνθρωπος είναι το «πιο έξοχο από όλα τα δημιουργήματα». Δεν είναι ανώτερος μόνο από τα ορατά δημιουργήματα — είναι ανώτερος από τις αγγελικές δυνάμεις και τα δευτερεύοντα πνεύματα. Και ο ίδιος ο Θεός το επιβεβαίωσε αυτό όταν ήρθε στη γη για χάρη των ανθρώπων και σταυρώθηκε για τη σωτηρία του ανθρώπου. «Ερευνήσετε, αγαπητοί, τη νοήμονα ουσία της ψυχής, και μην ερευνήσετε με ελαφρότητα. Η αθάνατη ψυχή είναι ένα κάποιο πολύτιμο αγγείο. Κοιτάξτε πόσο μεγάλα είναι ο ουρανός και η γη. Ο Θεός δεν ευνόησε αυτά παρά μόνο εσάς, «γιατί μόνο ο άνθρωπος δημιουργήθηκε κατ' εικόνα Θεού». Ο Θεός δεν μίλησε για τους αρχαγγέλους Μιχαήλ και Γαβριήλ όταν έλεγε: «΄Ποιήσωμεν κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν ημετέραν', αλλά το είπε αυτό για τη νοήμονα ουσία του ανθρώπου, για την αθάνατη ψυχή».

Η εικόνα του ανθρώπου σημαίνει πρώτα από όλα μια βαθιά εγγύτητα και μια ορισμένη συγγένεια προς τον Θεό, μια «αμοιβαιότητα» μαζί του. «Αυτός που μπορεί να γνωρίσει την αξία της ψυχής του θα μπορεί να γνωρίσει τη δύναμη και το μυστήριο του Θεού». Ο Κύριος δημιούργησε ολόκληρο τον κόσμο αλλά αναπαύεται όχι σε κανένα άλλο δημιούργημα αλλά μόνο στον άνθρωπο: «όλα τα δημιουργήματα είναι στην εξουσία του, αλλά δεν εξασφάλισε ένα θρόνο σ' αυτά, και δεν καθιέρωσε κοινωνία μαζί τους». Γι' αυτό, η ψυχή μπορεί να βρει την ειρήνη της μόνο στον Θεό.

Στον πρωτόπλαστο Αδάμ η «εικόνα του Θεού εκφράστηκε κυρίως με μια ορισμένη εμφύσηση της ψυχής με τα φτερά του Αγίου Πνεύματος που μπορεί να ανεβάσει τον άνθρωπο στον Θεό. Ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο κατ' εικόνα της αρετής του Πνεύματος και έβαλε μέσα στην ψυχή τους νόμους της αρετής». Ο συγγραφέας διακρίνει δυο εικόνες του Θεού στον άνθρωπο μια φυσική εικόνα, τρόπον τινά, που εκφράζεται με τις δυνάμεις και τις ικανότητες της ψυχής, και μια «ουράνια εικόνα». Το πρώτο χαρακτηριστικό της φυσικής εικόνας είναι η ελευθερία του ανθρώπου. «Η ορατή δημιουργία συνδέεται με κάποια καθαρισμένη φύση» -τα ορατά δημιουργήματα δεν μπορούν να εγκαταλείψουν αυτήν την κατάσταση μέσα στην οποία δημιουργήθηκαν και δεν έχουν θέληση. «Αλλά εσείς δημιουργηθήκατε κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού, γιατί, όπως ο Θεός είναι ελεύθερος και δημιουργεί ό,τι θέλει, έτσι κι εσείς είσαστε ελεύθεροι. Και αν θα θέλατε να υβρίσετε, να φτιάξετε ένα δηλητήριο, ή να σκοτώσετε κάποιον, κανέναν δεν μπορεί να σας αντισταθεί ή να το εμποδίσει. Οποιοσδήποτε το θελήσει, μπορεί να υπακούσει στον Θεό και να πορευθεί την οδό της αληθείας και να ελέγχει τη

θέλησή του».

Αυτή η τυπική ελευθερία εκλογής και θελήσεως, αυτή η «απόλυτη δύναμη, η αυτοδύναμη» —«αυτεξουσία»— είναι ένα αμετάβλητο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσεως. Μόνο η χάρη διεγείρει τη θέληση• αυτή δεν εξαναγκάζει, όπως ακριβώς η αμαρτία δεν εξαλείφει την ελευθερία -την ελευθερία εκλογής ή της αυθαιρεσίας. Ακόμα και ένα πεπτωκός άτομο έχει τη δύναμη να παλέψει κατά της αμαρτίας και να την αντικρούσει, αν και δεν μπορεί να θριαμβεύσει χωρίς τη βοήθεια του Θεού. Και αυτό που είναι σπουδαιότερο είναι ότι η αμαρτία δεν είναι ποτέ πιο ισχυρή από τον άνθρωπο· αν ήταν, η ενοχή θα απομακρυνόταν από τον άνθρωπο. Αντίθετα, ο νους είναι ένας μαχητής, και ένας μαχητής ίσως δυνάμεως, και ο νους έχει αρκετή δύναμη να πολεμήσει την αμαρτία και να αντικρούσει τις προθέσεις. Και, αντίστροφα, η χάρη και η επιτυχία δεν προστατεύουν κατά κανόνα τον άνθρωπο από τον πειρασμό και την αποπλάνηση, «γιατί όπως ένας τέλειος δεν προσκολλάται στο καλό κατ' ανάγκη, έτσι και κάποιος που κυλιέται μέσα στην αμαρτία και καθιστά τον εαυτό του δοχείο του διαβόλου δεν προσκολλάται στο διάβολο... αντίθετα, ακόμα κι αυτός έχει ελευθερία να γίνει ένα εκλεκτό δοχείο και δοχείο ζωής».

Η χάρη δεν δεσμεύει τον άνθρωπο αυτός παραμένει ελεύθερος και μπορεί να πέσει πάλι, αν το θελήσει, και να ξαναμπει σε ειρήνη και κοινωνία με το Σατανά. Είναι γνωστές περιπτώσεις κατά τις οποίες άνθρωποι «που ήταν φωτισμένοι και πεπειραμένοι, που είχαν ακόμα τελειοποιηθεί στην καλοσύνη, εξέπεσαν: ένας διαμοίρασε τα αγαθά του, έθρεψε τους δούλους, αλλά περιέπεσε σε έπαρση και αλαζονεία• ένας ομολογητής, που υπέστη βασανιστήρια, περιέπεσε μέσα σ' αυτή τη φυλακή του σε πορνεία με την μοναχή που τον υπηρετούσε• ένας ασκητής, που είχε ήδη αποκτήσει το χάρισμα να θεραπεύει, περιέπεσε σε υπερηφάνεια. Γιατί η φύση είναι ευμετάβλητη και ο άνθρωπος, εξαιτίας της αυθαιρεσίας που παραμένει μέσα του, γίνεται Υιός Θεού, αν θέλει, ή, κατά τον ίδιο τρόπο, Υιός απώλειας».

Η ελευθερία είναι ένα Θεοειδές χαρακτηριστικό, αλλά αυτή είναι μόνο μια τυπική προϋπόθεση για να γίνει κανείς στην πράξη όμοιος με τον Θεό -μια προϋπόθεση που προσδιορίζει τη δυνατότητα της. Χωρίς την ελευθερία δεν υπάρχει ομοιότητα με τον Θεό αλλά αυτή πραγματώνεται μόνο όταν ζει κανείς σε κοινωνία μαζί του. Σ' αυτήν βρίσκεται η ουσιαστική εικόνα του Θεού στον άνθρωπο, εκείνη η «ουράνια εικόνα» που δόθηκε στον πρωτόπλαστο Αδάμ αλλά χάθηκε από αυτόν στην Πτώση του. Από την αρχή ο άνθρωπος δημιουργήθηκε κατά έναν τέτοιο τρόπο ώστε να αντλεί τις δυνάμεις του για τη ζωή από ό,τι υπάρχει έξω από αυτόν: το σώμα του χρειάζεται να τραφεί και η ψυχή του χρειάζεται πνευματική τροφή. Αν περιοριστεί σε ό,τι είναι μέσα στη φύση του, χωρίς να δανείζετε τίποτα

απ' έξω, θα καταστραφεί και θα χαθεί. «Αλλοίμονο στην ψυχή», αναφωνεί ο προφήτης, «αν αποφασίσει να μείνει στη φύση της και αν έχει εμπιστοσύνη μόνο στα δικά της επιτεύγματα, χωρίς να έχει κοινωνία με το Θείο Πνεύμα».

Η ψυχή, που δημιουργήθηκε κατ' εικόνα Θεού, λαμβάνει δύναμη και τροφή όχι από τη δική της φύση αλλά από τον Θεό, από το Πνεύμα του. «Και, να, ο πρωτόπλαστος ενδύθηκε με λόγο και πνεύμα». Σ' αυτά βρίσκονταν η «ουράνια εικόνα» του, η «ουράνια ψυχή» του.

Οι Μεσσαλιανοί μιλούσαν επίσης για τη δεύτερη «ουράνια ψυχή» του ανθρώπου αλλά η ομοιότητα εδώ είναι φανταστική. Με την «ουράνια ψυχή» ο συγγραφέας των Πνευματικών ομιλιών εννοεί τα δώρα του Πνεύματος και του Λόγου. Ο Λόγος κατοικούσε μέσα στον πρωτόπλαστο, και ο Λόγος ήταν το κληροδότημα του και ο ιματισμός του και η δόξα του. Αυτό σημαίνει: «Εν αρχή ην ο Λόγος». Και το Πνεύμα κατοικούσε μέσα στον Αδάμ, και τον δίδασκε και τον ενέπνεε, γιατί ο Λόγος ήταν τα πάντα γι' αυτόν, και ο Αδάμ ήταν φίλος του Θεού. Αυτός ήταν ο κύριος των πάντων από τον ουρανό ως τη γη• γνώριζε πώς να διακρίνει τα πάθη, ήταν ξένος προς τους δαίμονες, και ελεύθερος από την αμαρτία και τις κακίες• ήταν η ομοίωση του Θεού. Αυτή η διδασκαλία για τις δυο «εικόνες» και για το αρχικό χρίσμα του ανθρώπου φέρνει εν μέρει στη μνήμη τη διάκριση του Αγ. Αθανασίου ανάμεσα στη δημιουργία και τη «γέννηση» του ανθρώπου.

Ο Αδάμ χάνει αυτά τα πρώτα δώρα, αυτήν την «ουράνια εικόνα», κατά την Πτώση - παραβαίνοντας την εντολή με τη δύναμη της κακής αυθαιρεσίας του και δίνοντας προσοχή στον Πονηρό. «Τραυματίζεται και πεθαίνει». Ο άνθρωπος παρεκκλίνει προς το κακό με ευθύνη του και με την «εγωιστική αυθαιρεσία του». Το κακό τυλίγει τον άνθρωπο και τον διαποτίζει αλλά ο ίδιος ο άνθρωπος δεν μεταβάλλεται σε κάτι κακό. Το κακό παραμένει κάτι το εξωτερικό, κάτι ξένο προς τη φύση του. Ο άνθρωπος κατέχεται από το κακό.

Κατά την Πτώση ο άνθρωπος χάνει και τη φυσική του και την «ουράνια εικόνα» του. «Πρώτα απ' όλα, έχασε την κυριότητα της φύσεως του, η οποία ήταν καθαρή, μεγαλειώδης, και δημιουργημένη κατ' εικόνα Θεού. Δεύτερον, έχασε εκείνην ακριβώς την εικόνα στην οποία, σύμφωνα με την υπόσχεση, βρίσκονταν όλη η ουράνια κληρονομιά του». Αυτό ήταν θάνατος. Ανάσταση είναι η αποκατάσταση της «ουράνιας εικόνας»• δηλαδή, της κοινωνίας με τον Θεό, εκείνης της Θεοφόρου πληρότητας από την οποία εξέπεσε ο Αδάμ• αυτή είναι ένας καινούριος αρραβώνας και υποδοχή του Πνεύματος.

Αν η κοινωνία της ψυχής με τον Θεό είναι ένα είδος μυστικού γάμου με τον ουράνιο Νυμφίο, ο αμαρτωλός χωρισμός από τον Θεό είναι ένα είδος χηρείας της

ψυχής, μια παράβαση της εντολής που δόθηκε από τον ουράνιο Σύζυγο. Από την εποχή της Πτώσεως, ο άνθρωπος δεν είδε τον ουράνιο Πατέρα, δεν είδε την εύσπλαχνη και καλή Μητέρα, ή τη χάρη του Πνεύματος, δεν είδε τον Κύριο, τον γλυκύτατο και περιπόθητον αδελφό (βλέπε Αφραάτη). Το πρόσωπο του Θεού έπαυσε να αντανακλάται μέσα στην ψυχή, αν και ο Θεός δεν έπαυσε να ατενίζει προς αυτήν. Έτσι, στερημένη από τη βασιλική σφραγίδα, έχασε τιμή και αξία σαν ένα νόμισμα που χωρίς την εικόνα του αυτοκράτορα δεν μπορεί να κυκλοφορήσει έστω κι αν είναι κατασκευασμένο από πολύτιμο μέταλλο. Η αναβίωση ή η ανάσταση της ψυχής είναι η επιστροφή αυτής της εικόνας και της σφραγίδας σ' αυτήν. Αυτή δεν ανήκει στην ανθρώπινη φύση, αλλά τίθεται επάνω της απ' έξω, τρόπον τινά, και αυτή υψώνει τον άνθρωπο ψηλότερα από τον εαυτό του, τον ανυψώνει πιο πάνω από την κλειστή φύση του.

Οπωσδήποτε, αυτό είναι δυνατό μόνο εν ελευθερία: «αν δεν υπήρχε θέληση, ο Θεός δεν θα έκανε τίποτα, έστω κι αν μπορούσε». Η Πτώση είναι μια μεγάλη καταστροφή. Τα πάντα συγχέονται. Κλεισμένος μέσα στη φύση του, ο άνθρωπος γίνεται αδύναμος και ανίσχυρος. Ο άνθρωπος μπορεί να ζήσει μια γνήσια ζωή μόνο με τον Θεό. Γι' αυτό, απομακρυνόμενος από τον Θεό, ο άνθρωπος ζει μια ψεύτικη ζωή, μια «ζωή θανάτου». Με την ανυπακοή του ο άνθρωπος «πέθανε έναν τρομερό ψυχικό θάνατο». Ο νους στράφηκε από τα υψηλά στα χαμηλά, και τα μάτια του, όταν οι ουράνιες ευλογίες έγιναν απρόσιτες σ' αυτά, «ανέκτησαν την όρασή τους για κακίες και πάθη». Εδώ πάλι επανέρχονται θέματα του Αγ. Αθανασίου.

Η φύση σκοτεινιάζει από το κακό και από μια σκοτεινή πανουργία: μια «πεπτωκυία» ψυχή διαποτίζεται από αμαρτωλές δυνάμεις. Η αμαρτία προστίθεται στην ψυχή σαν κάποιο προζύμι. Ο όφιος γίνεται για την ψυχή «μια δεύτερη ψυχή, τρόπον τινά». Ο άρχοντας του Κακού τυλίγει την ψυχή μέσα στην κακία του και την αμαρτία, σαν μέσα σε κάποιο «πορφυρένιο ένδυμα του σκότους». Την μολύνει πλήρως και «την φυλακίζει ολόκληρη μέσα στη δύναμή του, χωρίς να αφήσει τίποτα ελεύθερο ούτε τις προθέσεις, ούτε το νου, ούτε το σώμα».

Από την αμαρτωλότητα της ψυχής, και το σώμα ταλαιπωρείται και υπόκειται σε φθορά. Ο πανούργος λόγος διεισδύει μέσα στην καρδιά και προσβάλλει ολόκληρη τη σύνθεση του ανθρώπου, και η αμαρτία τρέχει μέσα στην καρδιά όπως το νερό μέσα σε ένα σωλήνα. Αυτό συνέβη με τον Αδάμ — «και είμαστε όλοι παιδιά αυτού του σκοτισμένου γένους». Όλο το γένος του Αδάμ ζυμώθηκε με αυτό το «Προζύμι των ολέθριων παθών» με το οποίο ο Αδάμ ήρθε σε επαφή όταν παρέβη την εντολή. Η ενδοσκόπηση αποκαλύπτει την κτητική διάθεση και την ελκώδη κατάσταση της ψυχής. Αυτή η «πεπτωκυία» κατάσταση γίνεται η αφετηρία για την ασκητική μάχη για τον αγώνα με τον οποίο η ψυχή πρέπει να καθαρθεί και να ελευθερωθεί και να

πεθάνει για να ζήσει μια καλύτερη ζωή. Μάλιστα, να πεθάνει. Η «δεύτερη ψυχή», ο «πανούργος λόγος» που εμφανίστηκε μέσα της, πρέπει να φύγει από αυτήν.

Στην καρδιά υπάρχει ορισμένο βάθος, και στον πυθμένα βρίσκεται ένας γλοιώδης πηλός. Εκεί υπάρχει ζωή, και υπάρχει θάνατος. Η αμαρτία έχει ριζώσει μέσα στην καρδιά. Ο Σατανάς κλονίζει και λικνίζει τις ψυχές, και τις οδηγεί σε σύγχυση και αγωνία «και με διάφορους τρόπους αναταράσσει τις ανθρώπινες προθέσεις, σαν σιτάρι που στριφογυρίζει μέσα σ' ένα μύλο». «Όλο το γένος του Αδάμ έχει προσλάβει κατά ακατανόητο τρόπο μια ορισμένη εικόνα του Κάϊν, «την ομοιότητα της πανουργίας του Κάϊν».

Όλος ο ορατός κόσμος βρίσκεται σε αταξία, παραφωνία, και αγώνα. Εντούτοις, δεν γνωρίζουν πολλοί ότι αυτό συμβαίνει εξαιτίας της πονηρής δυνάμεως. «Ο κόσμος πάσχει από την ασθένεια της κακίας και δεν το γνωρίζει». Η αμαρτία είναι «μια κάποια νοήμων και πνευματική δύναμη του Σατανά», που ζητά για τον εαυτό του μια θέση μέσα στην ψυχή. Η αμαρτία είναι το κεντρί του θανάτου. Η «αμαρτία» είναι ένα είδος σκοτεινής αντιδύναμης στη χάρη. Η σύγκρουση και ο αγώνας τους διεξάγεται εν ελευθερία. «Έτσι, η καρδιά του ασκητή είναι ένα θέαμα εκεί, τα πονηρά πνεύματα αγωνίζονται κατά της ψυχής ενώ ο Θεός και οι άγγελοι ατενίζουν κάτω τον αγώνα».

Ο Σατανάς χύνει ένα είδος διφορούμενης και μυστικής δύναμης του σκότους μέσα στην ψυχή και την τυλίγει μέσα σε μια πορφύρα ζόφου. Για μια ακόμα φορά, αυτή είναι η αντίθεση προς το Θείο φως και τη στολή της δόξης. Αυτός ο συμβολισμός φωτός και σκότους δεν είναι απλώς μια μεταφορά. Το σκότος του Σατανά είναι ένα ορισμένο υλικό κάλυμμα σκοτεινής καταχνιάς. Πρώτα απ' όλα, όμως, η αμαρτία είναι η περιοχή της μυστικής κοινωνίας με το Σατανά. Ο πειρασμός αρχίζει με το διασκορπισμό της ψυχής που προσκολλάται σε γήινες μέριμνες και εντυπώσεις. Εξαιτίας αυτού, η οξυδέρκεια χάνεται και η ψυχή σκοτεινιάζει• ο άνθρωπος παύει να παρατηρεί τα πνευματικά του έλκη και τα μυστικά πάθη της ψυχής. «Δεν γνωρίζει ότι μέσα του υπάρχει ένας αγώνας, μια μάχη, μια σύγκρουση». Τότε η ψυχή γίνεται ανυπεράσπιστα και «άφρων».

Ο Σατανάς κάνει συνήθως τις εισηγήσεις του προς την ψυχή προσποιούμενος ότι έχει καλές προθέσεις και παρασύρει την ψυχή σε πολύτροπες και εύσχημες επιχειρήσεις «και αυτός που σύρεται έτσι δεν μπορεί να διακρίνει τη διαφορά και γι' αυτό καταλήγει μέσα στο δίχτυ του διαβολικού ολέθρου». Ο Σατανάς ποτέ δεν μένει ήσυχος, ικανοποιημένος με τις επιθέσεις του γι' αυτό είναι πολύ επικίνδυνο να φαντασθεί κανείς ότι η μάχη τέλειωσε και σταμάτησε. Τέτοια αναισθησία είναι το πιο επικίνδυνο από ό,τιδήποτε άλλο. Έτσι συμβαίνει συχνά η λαγνεία να φουντώνει ξαφνικά σε ανθρώπους που από καιρό ήλπιζαν ότι η επιθυμία μέσα τους

είχε μαραθεί.

Και αν η ψυχή δεν μάχεται και δεν οχυρώνεται με την αγάπη προς τον Θεό, τότε σκοτίζεται και πέφτει στη δύναμη του Σατανά. Τέτοιος είναι ο «σαρκικός άνθρωπος» (βλέπε τη διάκριση των Αλεξανδρινών μεταξύ «σαρκικού» και «πνευματικού» ανθρώπου). Για τον «σαρκικό άνθρωπο», γι' αυτούς τους ψευδο-Χριστιανούς οι οποίοι δεν έχουν ακόμα δεχθεί ως αρραβώνα τα πλούτη του Χριστού, το κάθε τι είναι ξένο, και αυτοί οι ίδιοι είναι γυμνοί. Όπως ακριβώς οι κοσμικοί άνθρωποι, έτσι κι αυτοί είναι διχασμένοι στα δυο, και βρίσκονται σε σύγχυση και αταξία. Ο κύριος αγώνας είναι μέσα τους, και αν η ψυχή δεν δώσει αυτόν τον εσωτερικό αγώνα, ο Σατανάς θα προσπαθεί όλο και περισσότερο να τη συλλάβει, και να την καταστρέψει, και να θέσει τη σφραγίδα του επάνω της. Τέλος, αυτός θα ανεβεί στο πνεύμα, στην καρδιά, και στο σώμα όπως στο θρόνο του. «Όταν ακούτε για φέρετρα, μη φαντάζεστε μόνο ορατά φέρετρα, γιατί η καρδιά σας είναι φέρετρο και τάφος για σας. Όταν ο άρχοντας του Σκότους και οι άγγελοί του διαμένουν εκεί, όταν χτίζουν διόδους και δρόμους εκεί μέσα κατά μήκος των οποίων οι Σατανικές δυνάμεις μπορούν να ταξιδεύουν μέσα στο νου και τις σκέψεις σας, τότε δεν είστε Άδης, φέρετρο, και τάφος ενώπιον του Θεού;»

Αυτή η συγκατοίκηση με τον πανούργο άρχοντα του Σκότους είναι διαφθορά και πορνεία, «γιατί υπάρχει πορνεία σωματική και πορνεία της ψυχής η οποία έρχεται σε κοινωνία με το Σατανά. Μία και η αυτή ψυχή μπορεί να είναι σύμμαχος και αδελφή των δαιμόνων ή του Θεού και των αγγέλων του. Και όταν αυτή πέφτει σε μοιχεία με το διάβολο, γίνεται ακατάλληλη για τον ουράνιο Νυμφίο». Είναι η αρραβωνιασμένη βασίλισσα που αφήνει το βασιλιά για να γίνει πόρνη και σχετικά μ' αυτήν την πτώση υπάρχει πολλή λύπη και κλαυθμός και θλίψη στον ουρανό.

Ο Σατανάς αποκτά ρίζες στην ψυχή και προσπαθεί να την πείσει «και αν αυτή συμφωνήσει, τότε η ασώματη ψυχή έρχεται σε κοινωνία με την ασώματη πονηρία του πνεύματος, και αυτός που δέχεται μέσα του τις ενστάσεις του πονηρού και συμφωνεί μ' αυτές διαπράττει μοιχεία μέσα στην καρδιά του». Πρέπει να τονιστεί ότι αυτή η κοινωνία δεν είναι ένα μείγμα αλλά ένα είδος «κράσεως». Ο Σατανάς γίνεται σαν ένα με την ψυχή και τα δυο πνεύματα κατά την πορνεία ή το φόνο είναι ένα». Οπωσδήποτε, η ψυχή παραμένει πάντα ο εαυτός της, και αυτό δίνει μια ευκαιρία σ' αυτήν να μετανοήσει και να θρηνήσει. Αυτό είναι μια ορισμένη δυναμική σύνδεση δυο ετερογενών και ανεξάρτητων αρχών: η αμαρτωλότητα είναι κατοχή από μια πονηρή δύναμη, αλλά η ψυχή δεν μεταβάλλεται σε κάτι κακό και δεν χάνει την ελευθερία της, αν και η ελευθερία της φύσεως είναι ανεπαρκής για να ελευθερώσει πραγματικά την ψυχή από τη δουλεία και την αιχμαλωσία.

Μέσα σ' αυτά τα κείμενα υπάρχουν πολλά τα πρωτότυπα, και αυτά πράγματι

θυμίζουν το Μεσσαλιανικό δόγμα περί «κοινωνίας» του Σατανά με την ανθρώπινη ψυχή ως ένα είδος ακόλαστης συνοικήσεως, περί της διαμονής των δαιμόνων και της παράξενης «συγκατοικήσεως» του Σατανά και του Αγίου Πνεύματος μέσα στις ανθρώπινες ψυχές, όπου γίνεται αγώνας μεταξύ τους. Το πιο μυστηριώδες από όλα είναι η σιωπηρή υπόθεση του συγγραφέα ότι το βάπτισμα δεν καθαρίζει τον άνθρωπο από τον ρύπο, ότι παραμένει ακόμα ορισμένη φθορά στο βάπτισμα η οποία θεραπεύεται μόνο με την πνευματική δοκιμασία και την προσευχή. Δηλώνεται ότι όχι η βαπτισματική χάρη αλλά η δύναμη της δοκιμασίας της προσευχής του ελευθερώνει κάποιον από τον αμαρτωλό ρύπο, από την «προπατορική αμαρτία». Αυτή είναι μάλλον η δύναμη της χάριτος, αλλά μιας χάριτος που βρίσκεται στη δοκιμασία της προσευχής, όχι στη βαπτισματική αναγέννηση. Τέτοια ήταν επίσης η βασική ιδέα των Ευχιτών —«εκείνων που προσεύχονταν».

Εντούτοις, δεν ήταν μόνο οι Ευχίτες που σκέφτονταν κατ' αυτόν τον τρόπο. Η Χριστιανική ενδοσκόπηση γενικά αποκαλύπτει μέσα στην ανθρώπινη ψυχή μια αμαρτωλή αδυναμία, μια ιδιότητα που διευκολύνει την εισβολή της αμαρτίας και των διαβολικών επιθέσεων. Οπωσδήποτε, η βαπτισματική απελευθέρωση παγιώνεται μόνο με τη δοκιμασία.

Η μοναστική εμπειρία προδιαθέτει κάποιον προς τον ψυχολογικό πεσιμισμό. Από τα ασκητικά κείμενα μαθαίνουμε ότι στην ανατολή οι ασκητές είχαν συχνά την τάση να μεγαλοποιούν τη δύναμη της αμαρτωλής φύσεως και να ελαχιστοποιούν τη βαπτισματική αναγέννηση σε ορισμένη έκταση. Επίσης, πρέπει να θυμόμαστε ότι ο συγγραφέας Των Πνευματικών ομιλιών σκέφτεται ως ψυχολόγος, όχι ως δογματικός. Δεν πρέπει κανείς να ξεχνά την αρχαία εμπειρία των κατεχομένων υπό πνευμάτων, που συχνά περιγράφονται στα χειρόγραφα με φανταστικές σχεδόν αλλά ψυχολογικά αληθινές εικόνες (βλέπε, π. χ. , το Βίο του Αγ. Αντωνίου και επίσης τον Ευάγριο).

Κατά την Πτώση του Πρωτοπλάστου, η ανθρωπότητα απομακρύνεται από τον Θεό, Αποστερείται της ευεργετικής κοινωνίας και στηρίζεως, «παραμένει με τη δική της φύση», και γίνεται ασθενής και ανίσχυρη. Γι' αυτό πέφτει κάτω από τη δύναμη του διαβόλου. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να ελευθερωθεί από αυτήν τη δύναμη με τις δικές του δυνάμεις. Ο ίδιος ο Θεός κατέρχεται στη γη για να τον ελευθερώσει. Ο Χριστός ήρθε πρώτα από όλα να αγωνιστεί με το Σατανά για την ψυχή του ανθρώπου. Αυτό είναι το θέμα του Ωριγένη. Ο Κύριος θανατώνεται, κατέρχεται στον Άδη, και «συνομιλεί με το θάνατο και τον διατάσσει να εμέσει όλες τις ψυχές από τον Άδη και το θάνατο» για να ξαναζήσουν. «Και οι δυνάμεις της πονηρίας, τρέμοντας παρέδωσαν τον φυλακισμένο Αδάμ. Το νεκρό σώμα νίκησε και

κατέστρεψε τον όφι που ζούσε και σέρνονταν μέσα στην καρδιά. Το νεκρό σώμα νίκησε θριαμβευτικά τον ζωντανό όφι».

Αυτό έγινε μια μόνο φορά αλλά επαναλαμβάνεται ξανά μέσα σε κάθε ψυχή, και ο Κύριος κατεβαίνει όχι μόνο στον Άδη αλλά και στα σκοτεινά βάθη της κάθε καρδιάς. Εκεί βγάζει τα αγριόχορτα της αμαρτίας και καλλιεργεί την ερημωμένη ψυχή – την καλλιεργεί με το ξύλο του Σταυρού. Η δύναμη του Σατανά συντρίβεται αλλά δίοδοι παραμένουν ακόμα ανοιχτές γι' αυτόν μέσα σε κάθε ψυχή.

Για κάθε άνθρωπο ο αγώνας και η φιλονεικία με τις δυνάμεις της πονηρίας ακόμα συνεχίζεται. Σ' αυτόν τον αγώνα αυτός έχει ένα βοηθό και προστάτη τον Χριστό, ο οποίος αγωνίζεται με τον αντίπαλο για κάθε μια ψυχή. Η κάθαρση της καρδιάς και η νίκη δεν εξαντλεί το λυτρωτικό έργο του Χριστού. «Ο Κύριος ήρθε όχι μόνο για να διώξει τα πονηρά πνεύματα αλλά και για να ανακτήσει τον οίκο του και το ναό του -τον άνθρωπο». Ο Χριστός ήλθε για να φέρει πάλι την ουράνια εικόνα στην καρδιά του ανθρώπου και για να αποδώσει τα φτερά του πνεύματος στην ψυχή, «ούτως ώστε ακόμα και σεις, που είσαστε χώμα, να μπορέσετε να δεχθείτε μέσα σας την ουράνια ψυχή».

Για χάρη αυτού του σκοπού, ο Θεός κατέβηκε από τον Άγιο Ουρανό του, προσέλαβε λογική ανθρώπινη φύση, και την ένωσε με το Θείο Πνεύμα «για να μεταβάλλει, ανανεώσει και μεταμορφώσει τη φύση», για να μας κάνει, κατά τον Απόστολο, «κοινωνούς Θείας φύσεως». Γι' αυτόν το λόγο, ο Κύριος ήρθε να δώσει στον άνθρωπο Πνεύμα και ζωή, «να κάνει εκείνους που πιστεύουν σ' αυτόν έναν καινούριο νου, μια καινούρια ψυχή, καινούρια μάτια, καινούρια αυτιά, μια καινούρια πνευματική γλώσσα μ' ένα λόγο, να τους κάνει καινούριους ανθρώπους η καινούριους ασκούς για να χύσει μέσα τους ένα καινούριο κρασί το Πνεύμα του». Γι' αυτό ονομάζεται Χριστός, «ώστε εμείς, που χριστήκαμε με το ίδιο βάλαμο όπως αυτός, να γίνουμε Χριστοί και να είμαστε, τρόπον τινά, μια ουσία και ένα σώμα με αυτόν». Ο άνθρωπος είναι κεκλημένος σ' αυτό, αλλά πρέπει να το επιτύχει διαμέσου της πνευματικής «δοκιμασίας».

Εκ φύσεως, ο αγώνας είναι ένα χαρακτηριστικό του ανθρώπου «και ο Θεός ζητά αυτόν τον αγώνα». Διατάσσει τον άνθρωπο πρώτα να καταλάβει, ύστερα να αγαπήσει και να αγωνιστεί με τη θέλησή του. Έτσι η ολοκλήρωση των ενεργειών του Πνεύματος εξαρτάται από τη θέλησή του ανθρώπου. Έτσι, αν κάποιος δια της θελήσεώς του και λόγω της πλήρους αυθαιρεσίας που έχει δεν προσεγγίσει τον Κύριο και δεν τον ικετεύσει με πλήρη πίστη, δεν θα λάβει θεραπεία. Μόνο μέσα στις ψυχές που έφθασαν να πιστεύουν σ' αυτόν και να στρέφονται προς αυτόν ο Χριστός «ζωγραφίζει έναν ουράνιο άνθρωπο κατ' εικόνα του και σχεδιάζει μια ουράνια εικόνα από την υπόσταση του ανέκφραστου φωτός του. Και μέσα σε εκείνο

το πρόσωπο που δεν κατευθύνεται διαρκώς προς αυτόν και που αποστρέφεται όλα τα άλλα που κάνει ο Χριστός, δεν σχεδιάζει την εικόνα του με το φως του».

Η πνευματική οδός του ανθρώπου αρχίζει με την μετάνοια. «Αν η ψυχή στενάζει και κράζει προς τον Θεό, αυτός θα στείλει κάτω προς αυτήν τον πνευματικό Μωυσή που θα ελευθερώσει την ψυχή από την Αιγυπτιακή δουλεία. Αλλά πριν από αυτό, η ψυχή ας θρηνήσει και ας στενάζει —τότε θα δει την αρχή της απελευθερώσεως». Αυτό είναι μόνο η αρχή της «δοκιμασίας» και του αγώνα. Η ελεύθερη θέληση πρέπει να δοκιμαστεί με πολλές λύπες. Έτσι ο Θεός προόρισε «ώστε η οδός που οδηγεί στη ζωή να έχει πολλές δοκιμασίες, λύπες, και οδυνηρούς πειρασμούς· είναι η στενή οδός». Ο Χριστιανισμός είναι μια οδός που είναι πράγματι στενή και όχι ομαλή, γιατί είναι η οδός ενός ελεύθερου ανθρώπου.

Η ελεύθερη βούληση του ανθρώπου δεν μπορεί να επιτύχει πολλά, αλλά είναι ένα εσωτερικό και αναγκαίο στοιχείο της πνευματικής αναπτύξεως. Ο άνθρωπος οφείλει να μην τολμά να βασίζεται στον εαυτό του και να μεγαλοποιεί τις δυνάμεις του, γιατί η δύναμη της τελειώσεως ανήκει μόνο στον Θεό. Αλλά η χάρη εργάζεται μόνο σε ψυχές με ελεύθερη βούληση. «Και η δύναμη του Θεού αφήνει χώρο για την ελευθερία ούτως ώστε η βούληση του ανθρώπου να αποκαλύπτεται». Η συνέργεια ελεύθερης βούλησης και χάριτος αποκαλύπτεται σε όλα τα στάδια της πνευματικής ζωής. Γι' αυτό είναι τόσο δύσκολο να ορίσεις τα όρια των δυο αυτών στοιχείων της πνευματικής αναπτύξεως: όλος ο άνθρωπος γίνεται διπλός. Πάντοτε διατηρεί την ελευθερία «να συμφωνεί με το Πνεύμα» ή να καταφρονεί τις δωρεές του Πνεύματος.

Γι' αυτό η επαγρύπνηση και η προσπάθεια της βουλήσεως είναι πάντα απαραίτητες, και το ανικανοποίητο με τον εαυτό μας πρέπει πάντα να παραμένει. «Εδώ βρίσκεται ένα χαρακτηριστικό του Χριστιανισμού —άσχετα με το πόσο εργάζεται, άσχετα με το πόσο καλά έργα κάνεις, να μένεις με τη σκέψη ότι δεν έχεις ακόμα κάνει τίποτα». Αυτό δεν υποτιμά τη «δοκιμασία». Η όλη σπουδαιότητά της έγκειται στην προσπάθεια, στην ολοκληρωτική εμπιστοσύνη στον Θεό· η ελευθερία είναι σαν ένας αποδοχέας της χάριτος: «Οποίος δεν σέβεται την ταπεινή σοφία, θέτει τον εαυτό του στα χέρια του Σατανά. Απογυμνώνεται από τη χάρη που ο Θεός του έδωσε και αποκαλύπτεται η μεγάλη ιδέα που έχει για τον εαυτό του, γιατί είναι φτωχός και γυμνός. Μόνο αυτός που ταπεινώνεται ενώπιον του Θεού και του ανθρώπου και θεωρεί τον εαυτό του φτωχό μπορεί να κρατήσει τη χάρη που του έχει δοθεί».

Είναι μεγάλος πειρασμός και κίνδυνος να αισθάνεσαι ότι είσαι επιτυχημένος, να νομίζεις ότι έχεις μπει σ' ένα ασφαλές λιμάνι. «Ξαφνικά τα κύματα ξανασηκώνονται και για μια ακόμα φορά ο άνθρωπος βλέπει τον εαυτό του στο

μέσο της θάλασσας όπου υπάρχει μόνο νερό και ουρανός και ο θάνατος είναι έτοιμος να σε αρπάξει. Μόνο η ταπείνωση μπορεί να σε σώσει από αυτό».

Μόνο οι κούφοι σκέπτονται ότι αν η χάρη εργάζεται εν μέρει μέσα τους, τότε δεν υπάρχει αμαρτία μέσα τους και έχουν ήδη θριαμβεύσει. Η πνευματική ζωή είναι μια οργανική λειτουργία, όμοια με τη σωματική ανάπτυξη και ωρίμανση. Και αυτή έχει τα δικά της στάδια, στάδια που καθορίζονται με το μέτρο της «δοκιμασίας» και του αγώνα και η χάρη εργάζεται όχι με μιας αλλά βαθμιαία. «Και μη νομίζετε ότι ολόκληρη η ψυχή έχει φωτιστεί, γιατί μια μεγάλη έκταση κακού παραμένει ακόμα μέσα της, και αυτή απαιτεί περισσότερη προσπάθεια και κόπο μαζί με τη χάρη που ενεργεί επάνω στην ψυχή. Σε μια στιγμή η χάρη μπορεί να καθάρει τον άνθρωπο και να τον κάνει πλήρη, αλλά επισκέπτεται την ψυχή μερικώς». Οπωσδήποτε, ο άνθρωπος αναπτύσσεται λίγο-λίγο «και δεν είναι όπως λένε άλλοι: να εκδυθεί και να ενδυθεί». Γι' αυτό χρειάζεται διαρκής ένταση.

Η πνευματική ζωή αρχίζει με μια «δοκιμασία» πίστεως. Η πίστη διασταυρώνεται με την ελπίδα και η προσοχή απομακρύνεται από τον ορατό κόσμο. Τίποτα δεν μπορεί να προσελκύσει μια πιστεύουσα ψυχή «και μερικοί ανέρχονται νοερά και φθάνουν ψηλά, και με τη σκέψη τους ζουν στον ουράνιο κόσμο του Θεού». Αυτός είναι ένας απαραίτητος όρος της πνευματικής τελειώσεως· για το πρόσωπο που δεν αφιερώνεται πλήρως στην αναζήτηση της αγάπης του Χριστού και δεν επικεντρώνει όλες του τις προσπάθειες σ' αυτόν το μοναδικό στόχο του αρραβώνος του Πνεύματος, η επίτευξη του στόχου είναι αδύνατη.

Πιο αναγκαία από ό,τιδήποτε άλλο είναι η εσωτερική απάρνηση. «Το πιο σπουδαίο όπλο για τον μαχητή και ασκητή είναι να φθάσει στο σημείο να μισήσει τον εαυτό του, να απαρνηθεί την ψυχή του, να θυμώσει μαζί της, να την κατακρίνει, να αντισταθεί στις συνήθειες επιθυμίες του, να φιλονικήσει με τις σκέψεις του, να παλέψει με τον εαυτό του». Και πάλιν, αυτή η εσωτερική πάλη είναι μόνο η αρχή η κάθαρση της ψυχής είναι μόνο η ετοιμασία ενός δωματίου για τον Κύριο. Είναι μόνο η αρνητική πλευρά της «δοκιμασίας». Όλη η σπουδαιότητα, και ο σκοπός, της «δοκιμασίας» βρίσκεται στον αρραβώνα του Πνεύματος, στο να εγκατασταθεί ο Κύριος μέσα σου. «Και η ψυχή μέσα στην οποία ο Κύριος βρίσκει ανάπαυση χρειάζεται πολλά κοσμήματα».

Η οδός της «δοκιμασίας» είναι η οδός του αγώνα. Ο αγώνας διεξάγεται πρώτα από όλα μέσα στο βασίλειο του νου. Μέσα στην ψυχή διεισδύουν απ' έξω πάντοτε σκέψεις, καλές και κακές, οι οποίες έρχονται από τον Θεό ή από τους δαίμονες, και η σκέψη πρώτ' απ' όλα βρίσκεται σε μια πάλη και μάχη με τον εαυτό της. Το έργο αυτής της πνευματικής μάχης είναι να φράξει την είσοδο στις πονηρές σκέψεις. Αυτό γίνεται δυνατό όχι μόνο με το να τις αντικρούει κανείς αλλά με το να τις

αντιπαραβάλλει με καλές σκέψεις, και πρωτίστως με το να καλλιεργεί μέσα του ορισμένη «απάθεια» η αδιαφορία προς τις αμαρτωλές εξάψεις.

Για τη σαρκική ζωή, αυτό είναι νέκρωση. Οι σκέψεις επέρχονται ακόμα μέσα στην ψυχή και την ταρασσουν, αλλά δεν την δελεάζουν, και γι' αυτό δεν ριζώνουν μέσα της. Ο σαρκικός άνθρωπος πεθαίνει και δεν αντιδρά, εξαιτίας της προηγούμενης κακής ζωής του. Πρώτα, αυτός πρέπει να διακρίνει τα πνεύματα. Δεύτερον, χρειάζεται ένα είδος αδιαφορίας, μια εκούσια απάθεια στους πειρασμούς «ώστε να μην προσέχει το κακό και ηδονίζεται μ' αυτό μέσα στη σκέψη του» (βλέπε τη μεταγενέστερη ασκητική διδασκαλία περί της «επιθέσεως» και της αναπτύξεως των «σκέψεων»). Γιατί η αμαρτία αρχίζει μέσα στην καρδιά και μόνο φανερώνεται στα έργα. Ο αυτοέλεγχος πράγματι δεν σημαίνει ακόμα ηρεμία μέσα στην καρδιά.

Η γνήσια απελευθέρωση είναι δυνατή μόνο όταν γίνει κανείς δυνατός στην καλοσύνη, όταν αγαπά τον μοναδικό ουράνιο Νυμφίο των ανθρώπινων ψυχών. Η απάρνηση του κόσμου δικαιώνεται μόνο όταν επιτευχθεί ο στόχος αυτού του αγώνα. «Δεν υπάρχει κανένας αποχρών λόγος να απορρίψει ένας άνθρωπος τις τέρψεις αυτού του κόσμου αν αυτός δεν μετέχει στη μακαριότητα του αλλού κόσμου». Μόνο τότε δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η πνευματική οδός είναι ανοιχτή μπροστά του. Στη «δοκιμασία» μόνο η σταθερότητα και η επιμονή βρίσκεται στην εξουσία του ανθρώπου – και τότε μόνο υπό τον όρο της ολοκληρωτικής αφοσιώσεως στον Θεό και του αγώνα να φθάσει σ' αυτόν. Ο άνθρωπος μόνο προετοιμάζεται για να λάβει τη χάρη. Γι' αυτό πρέπει να συγκεντρώνεται, να μαζεύει τις σκέψεις του, και να αγωνίζεται πάντα για ένα πράγμα. Το μάζεμα του νου του είναι δυνατό μόνο με το να αγαπά ένα πράγμα: με το να αγαπά τον ένα Θεό.

Ο ύψιστος νόμος είναι ο πνευματικός νόμος της αγάπης, «γιατί είναι αδύνατο να σωθεί κανείς παρά μόνο διαμέσου του πλησίον του», διαμέσου μιας αγάπης που αγκαλιάζει όλους και ενισχύεται από τη χάρη. Όλος ο αγώνας του Χριστιανού εμπνέεται από το πάθος της αγάπης. Αυτή είναι αγάπη για τον Θεό, «μια θεία αγάπη για τον ουράνιο βασιλέα για τον Χριστό», και ένας «φλογερός αγώνας» για την ουράνια ομορφιά. Ολοκληρώνεται στη μυστική ένωση η κοινωνία στο μυστικό γάμο με το Χριστό.

Αυτό δεν αποτρέπει κάποιον από του να αγαπά τον πλησίον του, γιατί στον Θεό και στο Χριστό η ψυχή βλέπει τον αγαπώντα και φιλόανθρωπο Κύριο ο οποίος εκτείνει την αγάπη του σε όλους και αγκαλιάζει όλους μέσα της. Γι' αυτόν τον λόγο αυτή η πνευματική αγάπη δεν μπορεί παρά να περιλαμβάνει την αγάπη για τον πλησίον. Απλώς δεν μπορεί να υπάρχει κάποια άλλη οδός η οδός είναι διαμέσου της καλής θελήσεως, της ευσπλαχνίας, και της συμπάθειας. Οι Χριστιανοί πρέπει να

αγωνίζονται, αλλά δεν πρέπει να καταδικάζουν απολύτως κανέναν «ούτε μια διαβόητη πόρνη, ούτε αμαρτωλούς, ούτε απρεπείς ανθρώπους, γιατί η καθαρότητα της καρδιάς έγκειται στο να βλέπεις αμαρτωλούς ή κακούς ανθρώπους και να αισθάνεσαι συμπάθεια και ευσπλαχνία γι' αυτούς». Τέτοια αγάπη ελκύει την ευαρέσκεια του Θεού και μεταμορφώνεται σε μυστική και θεοειδή αγάπη μέσα στην οποία μαραίνεται κάθε γήινη αγάπη, και ανακαλύπτεται η ίδια η ουσία της ψυχής, η αμαρτωλή της σκληρότητα.

Η χάρη μεταμορφώνει και ανανεώνει τον άνθρωπο στο βαθμό που αυτός αγωνίζεται, σαν κάποιο «Θεϊκό πυρ». «Όπως πολλές λάμπες και πολλά κεριά ανάβουν με τη φωτιά, και όλες οι λάμπες ανάβουν και λάμπουν με ένα και το ίδιο πυρ, έτσι, επίσης, και οι Χριστιανοί ακτινοβολούν και λάμπουν με το ένα και το ίδιο Θεϊκό πυρ του Υιού του Θεού. Και έχουν μέσα στην καρδιά τους αναμμένα κεριά και λάμπουν ήδη εδώ στη γη ενώπιον αυτού και σαν αυτόν». Αυτό το πυρ είναι η «αγάπη του Πνεύματος».

Ο μυστικισμός μέσα στις Πνευματικές ομιλίες είναι πρώτ' απ' όλα ένας μυστικισμός φωτός και πυρός. «Το άυλο και Θεϊκό πυρ φωτίζει και δελεάζει τις ψυχές. Αυτό το πυρ εργαζόταν μέσα στους Αποστόλους όταν μιλούσαν 'εν πυρίναις γλώσσαις'. Αυτό το πυρ φώτισε τον Απ. Παύλο με μια φωνή, φώτισε το νου του και σκοτείνιασε την όρασή του, γιατί είδε τη δύναμη εκείνου του φωτός ενώ ήταν εν σαρκί. Ο Μωυσής είδε αυτό το πυρ στη βάτο. Αυτό το πυρ με τη μορφή άρματος άρπαξε τον Ηλία από τη γη. Και οι άγγελοι και τα μικρότερα πνεύματα κοινωνούσαν με τη λαμπρότητα αυτού του πυρός. Αυτό το πυρ εκδιώκει τους δαίμονες και καταστρέφει την αμαρτία. Αυτό είναι η δύναμη της αναστάσεως, η πραγματικότητα της αθανασίας, ο φωτισμός των Αγίων ψυχών, μια επιβεβαίωση των νοερών δυνάμεων».

Αυτά δεν είναι μόνο σύμβολα και μεταφορές. Η εμφάνιση του Θεού και η φανέρωση της χάριτος με τη μορφή πυρός και φωτός είναι μια κάποια «ενσάρκωση» του Θεού η ανάπτυξη αυτής της ιδέας βρίσκεται στον Άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο (949-1022). «Ο άπειρος, απρόσιτος, και άκτιστος Θεός έγινε ένσαρκος — «εσωματοποίησε» — από άπειρη και ανεξιχνίαστη αγαθότητα και, τρόπον τινά, ταπείνωσε τον εαυτό του που ήταν μέσα σε απρόσιτη δόξα ώστε να καταστεί σ' αυτόν δυνατό να ενωθεί με την ορατή δημιουργία του —εννοώ τις αγίες ψυχές και τους αγγέλους— και έτσι αυτοί να μπορέσουν να μετέχουν στη ζωή του Θεού. Μεταμορφωνόμενος με πραότητα και από αγάπη προς τον άνθρωπο, αυτός γίνεται ένσαρκος και ενώνεται και δέχεται τις αγίες, Ιεροπρεπείς, πιστές ψυχές. Κατά τους λόγους του Απ. Παύλου, αυτός γίνεται ένα Πνεύμα μ' αυτούς —ψυχή μέσα σε ψυχή, τρόπον τινά, και υπόσταση μέσα σε υπόσταση— έτσι ώστε η ψυχή που αξίζει

τον Θεό και τον ευχαριστεί μπορεί να ζήσει ανανεωμένη και να λάβει πείρα της αιώνιας ζωής και να μετέχει στην αιώνια δόξα. Και όταν αυτός το επιθυμεί αυτός μπορεί να γίνεται πυρ. Όταν αυτός το επιθυμεί, μπορεί να είναι μια ανέκφραστη ειρήνη, γιατί ό,τι κι αν θελήσει τον ευχαριστία».

Αυτό είναι θεοφάνεια —η εμφάνιση του Κυρίου μέσα σε μια απρόσιτη δόξα φωτός, όχι απλώς όραμα ή θεωρία. Το όριο ή ο στόχος της αναγεννήσεως του ανθρώπου είναι «να μεταβάλλει την παρούσα εξαχρειωμένη φύση του σε μια άλλη, θεία φύση». Αυτή είναι η θέωση του ανθρώπου. Ο άνθρωπος γίνεται Υιός Θεού, γίνεται «ανώτερος του εαυτού του». Υψώνεται και ανέρχεται ψηλότερα από το μέτρο του πρώτου Αδάμ, γιατί δεν επιστρέφει απλώς στην αρχική του καθαρότητα, αλλά «θεοποιείται».

Παρ' όλ' αυτά, ο άνθρωπος παραμένει ακόμη εκ φύσεως σε αμέτρητη απόσταση μακριά από τον Θεό. «Εκείνος είναι Θεός και η ψυχή δεν είναι. Εκείνος είναι Κύριος και η ψυχή είναι δούλη. Εκείνος είναι Δημιουργός και η ψυχή δημιούργημα. Και η φύση της δεν έχει τίποτα κοινό με τον Θεό. Μόνο από την άπειρη, ανέκφραστη, και ανεξιχνίαστη αγάπη του, και από την αγαθότητα της καρδιάς του, αυτός καταδέχεται να ενοικίσει σ' αυτήν τη δημιουργία, σ' αυτό το λογικό δημιούργημα».

Αυτή η ευεργετική μεταμόρφωση του ανθρώπου έχει τα στάδιά της. Η χάρη, τρόπον τινά, ανάβει μέσα στην ψυχή. Κατ' αρχήν, καταστρέφει μέσα της την πονηρία και τις φυσικές επιθυμίες· κατακαίει τα σπέρματα της αμαρτίας, και οι δαίμονες λυώνουν μέσα σ' αυτό το ουράνιο πυρ σαν κερί. Ύστερα, η χάρη ανάβει την ίδια την ψυχή και την καίει καθώς διαπερνά μέσα της και τη φωτίζει με το ουράνιο πυρ. «Μερικές φορές αυτό το πυρ ανάβει και καίει εντονότερα, και μερικές φορές είναι σαν πιο ασθενικό και καίει πιο ελαφρά. Αυτό το φως τώρα ακτινοβολεί και λάμπει πιο δυνατά, και τώρα ελαττώνεται και αδυνατίζει. Και η λάμπα της ψυχής, που καίει και λάμπει πάντα, τώρα γίνεται πιο καθαρή και φέγγει περισσότερο με την αγάπη του Θεού, τώρα εκπέμπει την ακτινοβολία της περιορισμένα, και το φως που ενυπάρχει στον άνθρωπο γίνεται αδύνατο».

Αυτό έχει σχέση με τη «δοκιμασία» και τον αγώνα του ανθρώπου. Το ουράνιο πυρ καίει μέσα του όταν αυτός είναι αφοσιωμένος στον Κύριο και εναποθέτει την εμπιστοσύνη του σ' αυτόν και βασίζεται σ' αυτόν. Η ψυχή καταπραύνεται και βρίσκει ανάπαυση στον Θεό το Πνεύμα είναι ειρήνη και ηρεμία γι' αυτήν. «Εκείνοι που είχαν την τιμή να γίνουν παιδιά του Θεού και να αναγεννηθούν άνωθεν από το Άγιο Πνεύμα μερικές φορές χαίρονται σαν να βρίσκονται σε βασιλικό δείπνο και έχουν μεγάλη χαρά και ανέκφραστη ευθυμία. Μερικές φορές αυτοί είναι σαν μια νύφη που βρίσκει ανάπαυση στη Θεϊκή ηρεμία, σε κοινωνία με τον Νυμφίο της. Μερικές φορές είναι σαν να έχουν μεθύσει με κρασί, χαρούμενοι και μεθυσμένοι με

το Πνεύμα, σαν να βρίσκονται σε έκσταση για τα Θεϊκά μυστήρια. Αλλά μερικές φορές κλαίνει και θρηνούν για το Ανθρώπινο γένος και, προσευχόμενοι για ολόκληρο το γένος του Αδάμ, χύνουν δάκρυα και κλαίνει, φλεγόμενοι από μια πνευματική αγάπη για τους ανθρώπους. Μερικές φορές το Πνεύμα τους, τους φλογίζει με τέτοια χαρά και αγάπη, ώστε, αν ήταν δυνατό, θα δέχονταν κάθε άνθρωπο -καλόν ή κακόν- μέσα στην καρδιά τους. Μερικές φορές, μέσα στην ταπείνωσή τους, εξευτελίζουν τόσο πολύ τον εαυτό τους μπροστά σε κάθε άνθρωπο ώστε να θεωρούνται οι εντελώς χειρότεροι και τελευταίοι από όλους τους ανθρώπους. Μερικές φορές το Πνεύμα, τους διατηρεί αμετάβλητα μέσα σε μια ανέκφραστη χαρά. Μερικές φορές ο άνθρωπος γίνεται σαν ένας από τους συνηθισμένους ανθρώπους».

Αλλά αυτός που δεν έχει γεννηθεί από το βασιλικό Πνεύμα δεν υιοθετείται από τον Θεό. Δεν έχει λάβει το «σημείο και τη σφραγίδα του Κυρίου» και δεν έχει ελπίδα, διότι ο Θεός αναγνωρίζει τους δικούς του από τη σφραγίδα του, και θα τους αναγνωρίσει από αυτήν και κατά την έσχατη ημέρα. Αν η ψυχή, ενώ βρίσκεται ακόμα στον κόσμο, δεν δέχεται την ιερή σφραγίδα του Πνεύματος και δεν ανοίγεται στη χάρη, είναι ακατάλληλη για τη βασιλεία των ουρανών. Πράγματι, το καλό που η ψυχή έχει επιτύχει εδώ θα είναι η ζωή σ' αυτήν τη βασιλεία».

Η χάρη φανερώνεται μέσα στην καρδιά ως ειρήνη και χαρά. Στο νου φανερώνεται ως σοφία και με τη δύναμη του Πνεύματος ο άνθρωπος γίνεται σοφός και σ' αυτόν αποκαλύπτονται κρυμμένα μυστικά. Για να αρχίσουμε, η φύση της ψυχής ενός ανθρώπου αποκαλύπτεται σ' αυτόν μόνο μέσα στο πνευματικό φως, και αυτός βλέπει την «εικόνα της ψυχής» όπως βλέπει κάποιος τον ήλιο με τα μάτια του. Και αυτή η εικόνα μοιάζει με αγγελική. Αυτή η αυτογνωσία του δίνει οξύνοια. Και ο πνευματικός άνθρωπος γνωρίζει τα πάντα για τον καθένα αλλά κανένας δεν τον κρίνει ούτε μπορεί να τον γνωρίσει. Σ' αυτήν την οξύνοια στηρίζεται το δικαίωμα στην πνευματική αρχηγία. Η ματιά του πνευματικά σοφού διεισδύει μέσα στον ουράνιο κόσμο. Γίνεται ο «προφήτης των μυστικών του ουρανού» και, και υπό την καθοδήγηση του Πνεύματος, αυτός «ανέρχεται στον ουρανό και απολαμβάνει τα θαυμάσια εκεί με αναμφισβήτητη βεβαιότητα μέσα στην ψυχή του».

Υπάρχουν διαφορετικά στάδια και είδη πνευματικής γνώσεως. «Υπάρχει η αισθησιακή γνώση, υπάρχει η διόραση, και υπάρχει ο φωτισμός. Αυτός που έχει φωτισμό είναι ανώτερος από αυτόν που έχει αισθησιακή γνώση. Ο νους του φωτίζεται. Αυτό σημαίνει ότι έχει λάβει ένα ορισμένο πλεονέκτημα έναντι εκείνου που έχει αισθησιακή γνώση, γιατί αναγνωρίζει μέσα του μια περιοχή αναμφίβολων οραμάτων».

Αλλά η «αποκάλυψη» είναι κάτι άλλο. Όταν τα μεγάλα μυστικά του Θεού

αποκαλύπτονται στην ψυχή, παρουσιάζονται οράματα και τότε ο άνθρωπος μπορεί να δει κάτι από μακριά. Οι «θεωρίες», όμως, αποκαλύπτονται κάπου εσωτερικά, στα βάθη της καρδιάς, και όταν αυτό συμβεί τότε ένα κάποιο εσωτερικό, μυστικό, βαθύτατο φως ανάβει εκεί -ενώπιον οφθαλμών που είναι πιο εσωτερικοί από τα αισθητά μάτια. Μέσα στο Θεϊκό φως ο πνευματικός άνθρωπος βλέπει και αναγνωρίζει μ' αυτά τα εσωτερικά μάτια τον «αληθινό του φίλο, τον γλυκύτατο και πολυπόθητο Νυμφίο του -τον Κύριο».

Υπάρχει ένα είδος βεβαιότητας και προδηλότητας σ' αυτήν τη γνώση, γιατί ολόκληρη η ψυχή φωτίζεται και γίνεται ήρεμη με μια ανέκφραστη ειρήνη. Και όπως ο Θεός είναι αγάπη, χαρά, και ειρήνη, έτσι και ο νέος πνευματικός άνθρωπος γίνεται όμοιος μ' αυτόν δια της χάριτος. «Οι πύλες ανοίγουν ενώπιόν του και αυτός εισέρχεται σε πολλές μονές, και όσο προχωρεί, πύλες θα ανοίγουν και πάλι από εκατό μονές σε άλλες εκατό νέες μονές. Και πλουτίζεται και, κατά το ίδιο μέτρο με το οποίο πλουτίζεται, καινούρια θαύματα του δείχνονται. Ως υιός και κληρονόμος που είναι, του εμπιστεύονται αυτά που δεν μπορούν να λεχθούν από άνθρωπο, που δεν μπορούν να λεχθούν από χείλη ή γλώσσα». Ύστερα ο νους πέφτει σε έκσταση η γλώσσα βουβαίνεται και η ψυχή αιχμαλωτίζεται από κάτι θαυμάσιο. Σε τέτοιες στιγμές η ψυχή απαρνείται τελείως τον κόσμο• για τον κόσμο, η γλώσσα γίνεται ένας ανόητος βάρβαρος «εξαιτίας της άφθονης αγάπης και γλυκύτητας και εξαιτίας κρυμμένων μυστικών. Μια τέτοια στιγμή ένα πρόσωπο προσεύχεται και λέγει: Ω, μακάρι η ψυχή μου να μπορούσε να αναχωρήσει μαζί με την προσευχή μου». Η ψυχή ελευθερώνεται εντελώς και γίνεται καθαρή. Είναι σαν να «συγχωνεύεται» με τον Θεό. Ο Κύριος ενδύει τους επιτυχημένους ασκητές με ένα «ζωοπάροχο ένδυμα φωτός». Αυτοί ανήκουν στο σώμα του Χριστού, στο «σώμα του φωτός», και όχι στο «σώμα του σκότους» όπως οι πεπτωκυίες και αμαρτωλές ψυχές. Σ' αυτούς πνέει ο ζωοδότης άνεμος του Αγίου Πνεύματος, ο οποίος διεισδύει σ' όλη την ουσία της ψυχής και της σκέψεως και σ' όλα τα σωματικά μέλη.

Ο ίδιος ο Χριστός βασιλεύει αόρατα μέσα σε τέτοιες ψυχές. Ο Κύριος προετοίμασε την ψυχή του ανθρώπου ως νύμφη για τον εαυτό του και «την δέχεται, την μεταβάλλει σιγά -σιγά με τη δύναμή του, ωσότου την κάνει να αυξηθεί κατ' εικόνα του -και τότε αυτή θα έρθει στο θρόνο μαζί του για τους αιώνες των αιώνων».

Εν τούτοις, κανένας δεν φθάνει αυτό το όριο σ' αυτή τη ζωή, εδώ στη γη -εκτός ίσως σε σπάνιες και παροδικές στιγμές εκστάσεως. Αλλά αυτές είναι μόνο στιγμές. Το «τέλειο μέτρο» της χάριτος δεν δόθηκε ακόμα εδώ και τώρα. Η χαρισματική μεταμόρφωση του ανθρώπου θα ολοκληρωθεί μόνο την ημέρα της αναστάσεως όταν η εσωτερική, κρυμμένη δόξα του Πνεύματος αρχίσει να λάμπει

και στα σώματα. Αυτά θα δοξαστούν από εκείνο το «ανέκφραστο φως που ακόμα και τώρα κρύβεται μέσα τους». Τα γυμνά σώματα των δικαίων θα ενδυθούν με το Πνεύμα και θα καλυφθούν από το πνεύμα, και θα μεταφερθούν στον Ουρανό ώστε το σώμα «να βασιλεύσει μαζί με την ψυχή».

Η πνευματική ανάσταση της ψυχής προηγείται της μελλοντικής αναστάσεως του σώματος, τρόπον τινά. «Εκείνο το ουράνιο πυρ της Θεότητας, που οι Χριστιανοί ακόμα και τώρα, σ' αυτόν τον αιώνα, το δέχονται μέσα τους, στην καρδιά τους, όπου και ενεργεί —όταν το σώμα καταστραφεί αυτό το πυρ θα ενεργεί επίσης απέξω, και τα μέλη του σώματος θα προσκολληθούν μεταξύ τους εκ νέου και η ανάσταση των καταστραμμένων σωμάτων θα γίνει. Το ουράνιο πυρ αναπαράγει και ανανεώνει και ανασταίνει τα φθιρόμενα σώματα».

Κατά ορισμένη έννοια η μελλοντική τύχη προσδιορίζεται από τον ίδιο τον άνθρωπο. «Ό,τι η ψυχή έχει τώρα συγκεντρώσει μέσα στο εσωτερικό θησαυροφυλάκίό της θα αποκαλυφθεί εκείνη την ώρα, και θα παρουσιαστεί απέξω, στο σώμα». Γι' αυτό ο αρραβώνας του Πνεύματος είναι ο αρραβώνας της αναστάσεως και μια αρχή της αναστάσεως, γιατί η δύναμη της αναστάσεως είναι το ζωοποιούν Πνεύμα, που αναγεννά ακόμα και σ' αυτήν τη ζωή όχι μόνο ψυχές αλλά και σώματα. Κατά την ανάσταση το Άγιο Πνεύμα θα εμφανιστεί σαν κάποιο ακτινοβόλο ένδυμα για το σώμα ένα ένδυμα ζωής και δόξας και αναπαύσεως. Και η δύναμη του φωτός θα διαποτίσει ολόκληρο το σώμα. «Και όλα θα γίνουν σαν φως, θα βυθιστούν στο φως και το πυρ. Αλλά αυτό δεν θα καταστραφεί και δεν θα γίνει πυρ, για να μην παραμένει η προηγούμενη φύση του».

Η προτύπωση αυτής της αναστάσεως εμφανίστηκε στη Μεταμόρφωση στο Όρος Θαβώρ. «Όπως το σώμα του Κυρίου, όταν αυτός ανέβηκε στο όρος, δοξάστηκε και μεταμορφώθηκε μέσα στη δόξα και το ατέλειωτο φως του Θεού, έτσι και τα σώματα των Αγίων δοξάζονται και λάμπουν. Γιατί όπως η εσωτερική δόξα του Χριστού επεκτάθηκε και έφθασε να λάμπει πάνω στο σώμα του, κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο η υπάρχουσα μέσα στους αγίους δύναμη του Χριστού θα ξεχυθεί εκείνη την ημέρα πάνω στα σώματά τους. Όπως οι πολλές λάμπες ανάβουν από ένα πυρ, αυτά τα άγια σώματα, αυτά τα μέλη του Χριστού, θα γίνουν ένα και το αυτό με τον ίδιο το Χριστό». Αυτό θα είναι Άνοιξη για τα σώματά μας «ο πρώτος μήνας της Βασιλείας». Και αυτό θα φέρει χαρά σ' όλη τη δημιουργία.

Πηγή: oodegr.co